

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Nicolaus Copernicus University in Toruń (Poland)
Университет им. Николая Коперника, г. Торунь (Польша)

Prof. dr hab. Wojciech Kosiedowski
dr Mariusz Czupich

**Regiony Europy Środkowo-Wschodniej wobec
światowego kryzysu finansowego: procesy
konwergencji/dywergencji i ich związki z
metropolizacją**

Toruń, 15-16.11.2012

„ It is important to distinguish between the European solidarity in the face of the economic crisis and the overriding solidarity of Europe”.

„ Jest rzeczą ważną rozróżnienie między solidarnością europejską w obliczu kryzysu gospodarczego a nadrzędną solidarnością w Europie”.

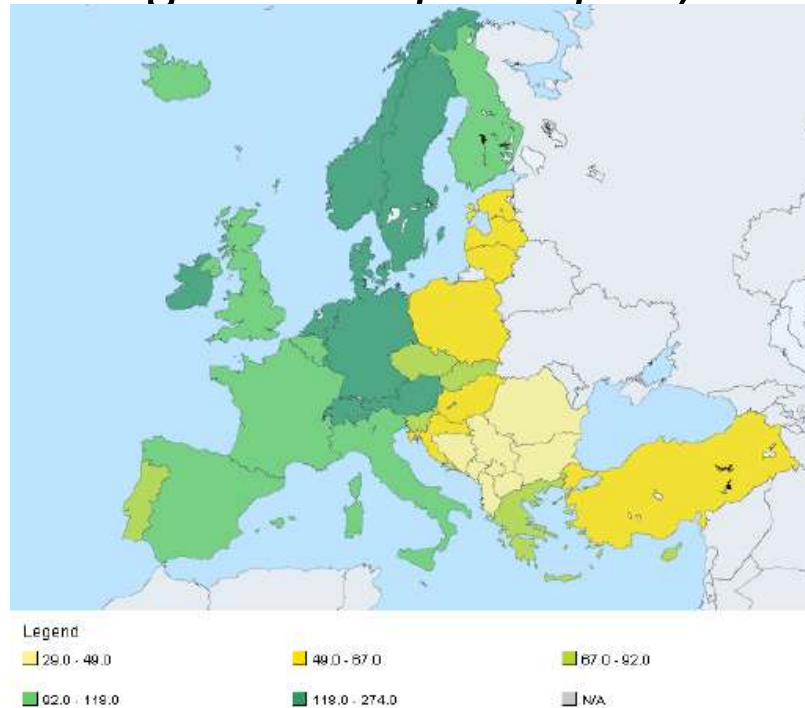
JACQUES DELORS

Struktura prezentacji

1. Państwa i regiony EŚW na tle UE
2. Procesy konwergencji/dywergencji w EŚW
3. Skutki niedorozwoju regionów EŚW
4. Wpływ światowego kryzysu finansowego na rozwój regionalny EŚW
5. Konwergencja/dywergencja a metropolizacja. Rola aglomeracji miejskich w rozwoju regionalnym
6. Wnioski dla przyszłości

Państwa członkowskie i kandydackie Unii Europejskiej oraz państwa EFTA według PKB PPS *per capita*, 2011 r.

Źródło: Eurostat.

Państwa EŚW wyróżniają się:

- niskim i bardzo zróżnicowanym poziomem rozwoju
- słabą urbanizacją
- tradycjami wiejsko-chłopskimi (Ryszard Kapuściński)

W 2011 r. wskaźnik PKB PPS *per capita* w stosunku do średniej UE (UE 27=100) wahał się od 45% w Bułgarii do 84% w Słowenii.

Zmiany PKB PPS państw EŚW, *per capita*, w stosunku do średniej UE 27 (UE 27=100)

Państwo	1995		2007 %	2011		Zmiana w p.p.	
	%	miejsce		%	miejsce ^{a)}	2011-1995	2011-2007
Słowenia	75	19	88	84	16	9	-4
Rep. Czeska	77	17	83	80	18	2	-3
Słowacja	48	21	68	73	20	25	5
Estonia	36	24	70	67	21	31	-3
Węgry	51	20	62	66	22	15	4
Polska	43	23	54	65	23	22	11
Litwa	36	24	59	62	24	26	3
Chorwacja	46	22	61	61	25	15	0
Łotwa	31	28	56	58	26	27	2
Rumunia	33	26	42	49	27	16	7
Bułgaria	32	27	40	45	28	13	5

^{a)} W grupie 28 państw (UE 27 + Chorwacja)

Uwaga: kolejność państw wg PKB *per capita* w 2011 r.

Źródło: opracowano na podstawie danych Eurostatu, [<http://pp.eurostat.ec.europa.eu>], 23.07.2012.

Wejście państw EŚW do UE pozwoliło skorzystać z dobrodziejstw polityki spójności prowadzonej przez Wspólnotę. Dzięki temu gospodarki państw UE ulegają tzw. konwergencji – tendencji do wyrównania dystansu dzielącego je od państw wyżej rozwiniętych.

Proces konwergencji zachodzi we wszystkich państwach EŚW, lecz z bardzo różną intensywnością. W ostatnich latach, w związku ze światowym kryzysem finansowym, w niektórych państwach EŚW (Słowenia, Rep. Czeska, Estonia) proces konwergencji przekształcił się w tendencję odwrotną – proces dywergencji.

Najbardziej i najmniej rozwinięte regiony NUTS 2 wg PKB PPS *per capita* w stosunku do średniej UE (UE 27=100), 2009

The twenty highest			The twenty lowest		
1	Inner London (UK)	332	252	Świętokrzyskie (PL)	47
2	Luxembourg (LU)	266	253	Centru (RO)	46
3	Bruxelles-Cap. / Brussels Hfdst. (BE)	223	254	Warmińsko-Mazurskie (PL)	45
4	Hamburg (DE)	188	255	Podlaskie (PL)	45
5	Bratislavský kraj (SK)	178	256	Dél-Dunántúl (HU)	45
6	Île de France (FR)	177	257	Nord-Vest (RO)	43
7	Praha (CZ)	175	258	Dél-Alföld (HU)	43
8	Stockholm (SE)	172	259	Észak-Alföld (HU)	42
9	Groningen (NL)	170	260	Podkarpackie (PL)	42
10	Åland (FI)	166	261	Lubelskie (PL)	41
11	Wien (AT)	161	262	Sud-Muntenia (RO)	40
12	Oberbayern (DE)	160	263	Észak-Magyarország (HU)	40
13	Bremen (DE)	160	264	Sud-Est (RO)	38
14	North Eastern Scotland (UK)	158	265	Yugoiztochen (BG)	36
15	Darmstadt (DE)	158	266	Sud-Vest Oltenia (RO)	36
16	Utrecht (NL)	157	267	Severoiztochen (BG)	36
17	Noord-Holland (NL)	151	268	Yuzhen tsentralen (BG)	31
18	Hovedstaden (DK)	149	269	Nord-Est (RO)	29
19	Bolzano / Bozen (IT)	148	270	Severen tsentralen (BG)	29
20	Berkshire, Buckinghamshire & Oxfordshire (UK)	142	271	Severozapaden (BG)	27

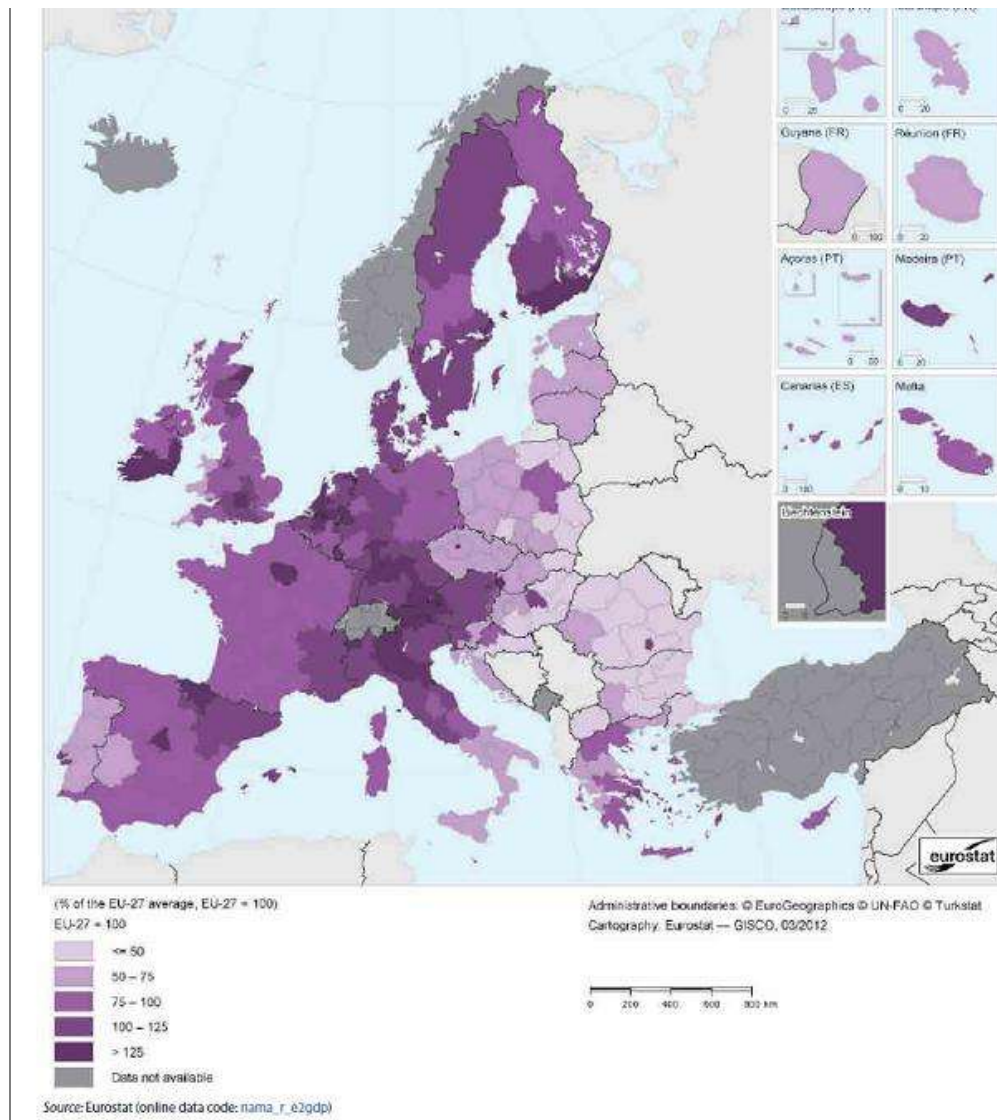
Source: Eurostat Newsrelease, 38/2012, 13 March 2012.

Na poziomie regionów występują w UE jeszcze większe dysproporcje rozwojowe. Stosunek PKB PPS *per capita* regionu najwyżej rozwiniętego (Inner London, Wlk. Brytania) do najsłabszego (Severozapaden, Bułgaria) wynosi **12,3 : 1**.

Wśród 271 regionów NUTS 2, ostatnich 20 miejsc zajmują wyłącznie regiony EŚW, w tym 5 polskich województw: świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie, podkarpackie i lubelskie.

Regiony NUTS 2 wg PKB PPS *per capita* w stosunku do średniej UE

(UE 27=100), 2009

Na pograniczu UE i WNP ukształtowała się „ściana wschodnia” niedorozwoju. W Polsce „ściana wschodnia” obejmuje województwa: warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, podkarpackie i świętokrzyskie

Wysoko i średnio rozwinięte regiony NUTS 2 Europy Środkowo-Wschodniej, 2009

L.p.	Region (państwo)	PKB PPS <i>per capita</i> (UE 27 = 100)
1	Bratislavský kraj (Słowacja)	177,8
2	Praha (Republika Czeska)	175,5
3	Bucuresti-Ilfov (Rumunia)	111,0
4	Közép-Magyarország (Węgry)	108,6
5	Zahodna Slovenija (Słowenia)	104,5
6	Mazowieckie (Polska)	97,2
7	Yugozapaden (Bułgaria)	75,3

Źródło: Eurostat Newsrelease, 38/2012, 13 March 2012.

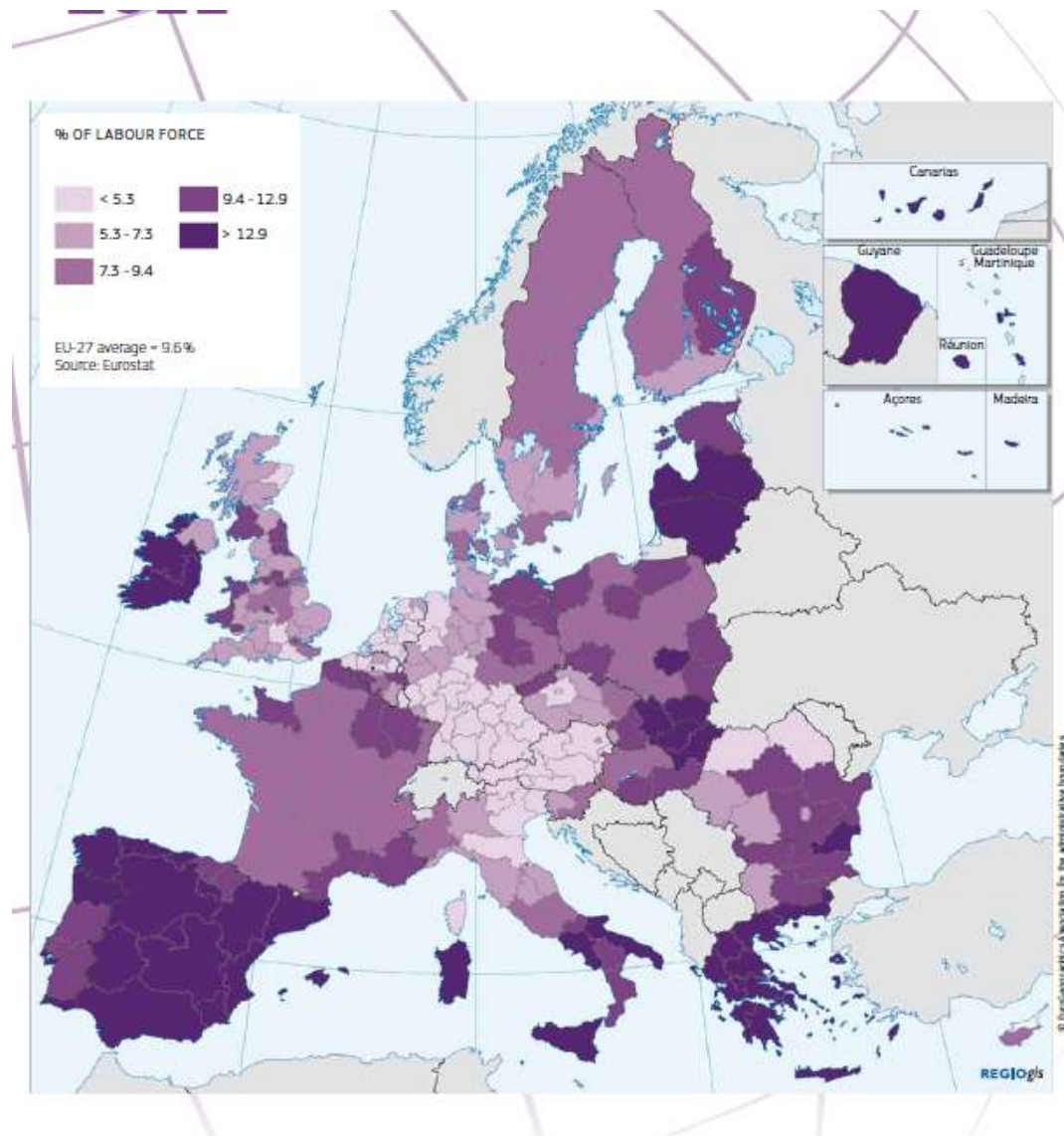
Powyżej progu niedorozwoju (75% średniej UE 27) znalazło się tylko 7 regionów NUTS 2 z EŚW. Wszystkie są związane ze stołecznymi metropoliami.

Skutki tego niedorozwoju, to przede wszystkim:

- wysokie bezrobocie,
- niska konkurencyjność,
- kryzys demograficzny (depopulacja),
- słaba innowacyjność.

Skutki te są stosunkowo mniej dotkliwe w regionach wielkomiejskich, bardziej – na obszarach wiejskich

Regiony NUTS 2 wg stopy bezrobocia, 2011

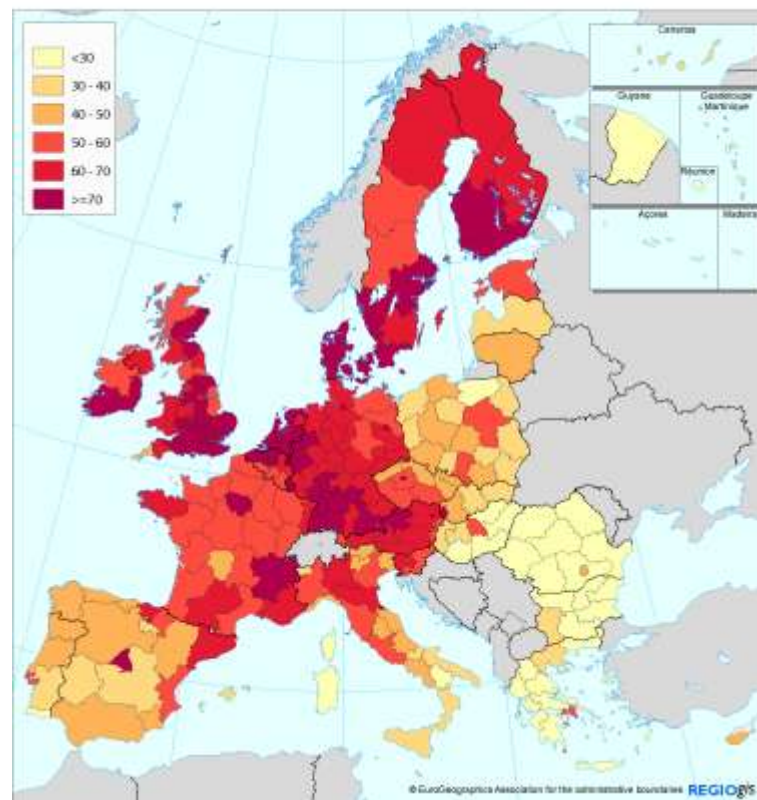
Regiony NUTS 2 wg indeksu konkurencyjności, 2010

The focus should be

- **In less developed regions:**
  - **Institutions**
  - **Quality of basic education**
  - **Basic infrastructure and**
  - **Health**
- In highly developed regions:
  - Business sophistication
  - Technology and innovation
- In all regions
  - Higher education & training
  - Labour market efficiency
  - Equal opportunities
  - Access to markets

Competitiveness Index, 2010

Index - Values range between 0 (low) and 100 (high)

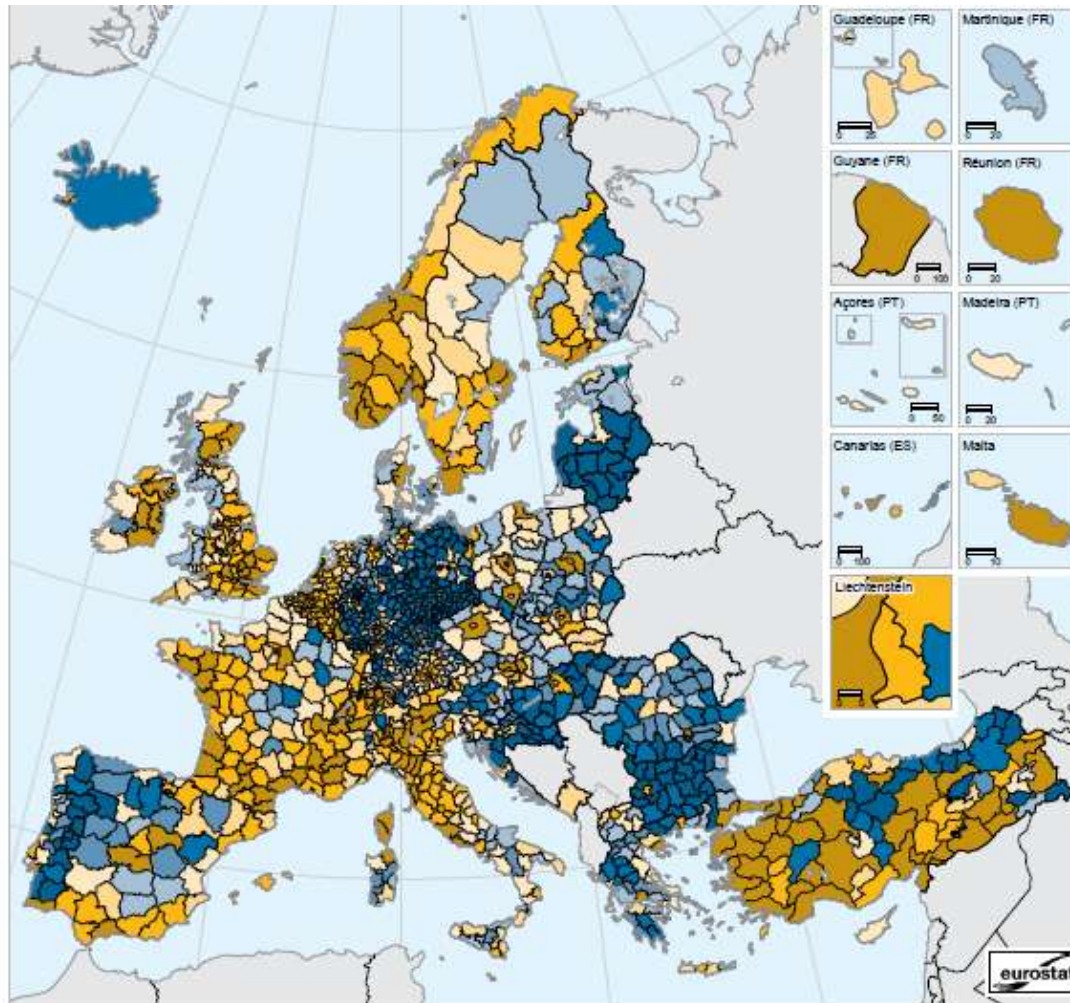

Źródło: Eurostat, [<http://http://epp.eurostat.ec.europa.eu>].

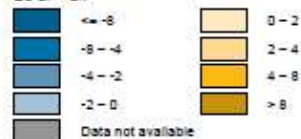
Najważniejsze bariery konkurencyjności regionów EŚW, to:

- słabe inwestycje,
- niska jakość edukacji,
- niska jakość podstawowej infrastruktury,
- słabe zdrowie ludności.

Zmiany liczby ludności regionów NUTS 3, na 1000 mieszkańców, 2010

(per 1 000 inhabitants)
EU-27 = 2.7

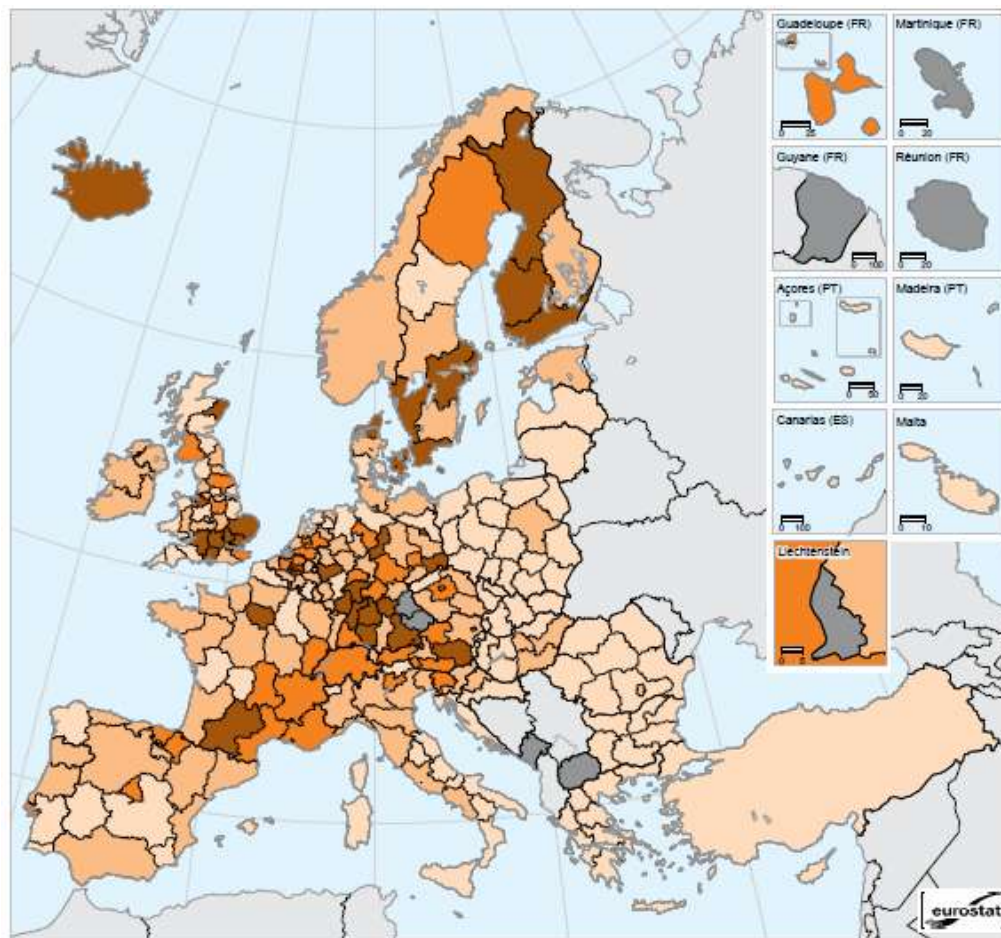

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat — GIGCO, 04/2012

Udział wydatków na B+R w PKB w regionach NUTS 2, 2009

(R & D expenditure as a % share of GDP)

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat — GIGCO, 04/2012

EU-27 = 2.01

(†) Switzerland, 2008; Greece, 2005; Norway, Switzerland and Turkey, national level
Source: Eurostat (online data codes: rd_e_gerdreg and nama_r_e2gdp)

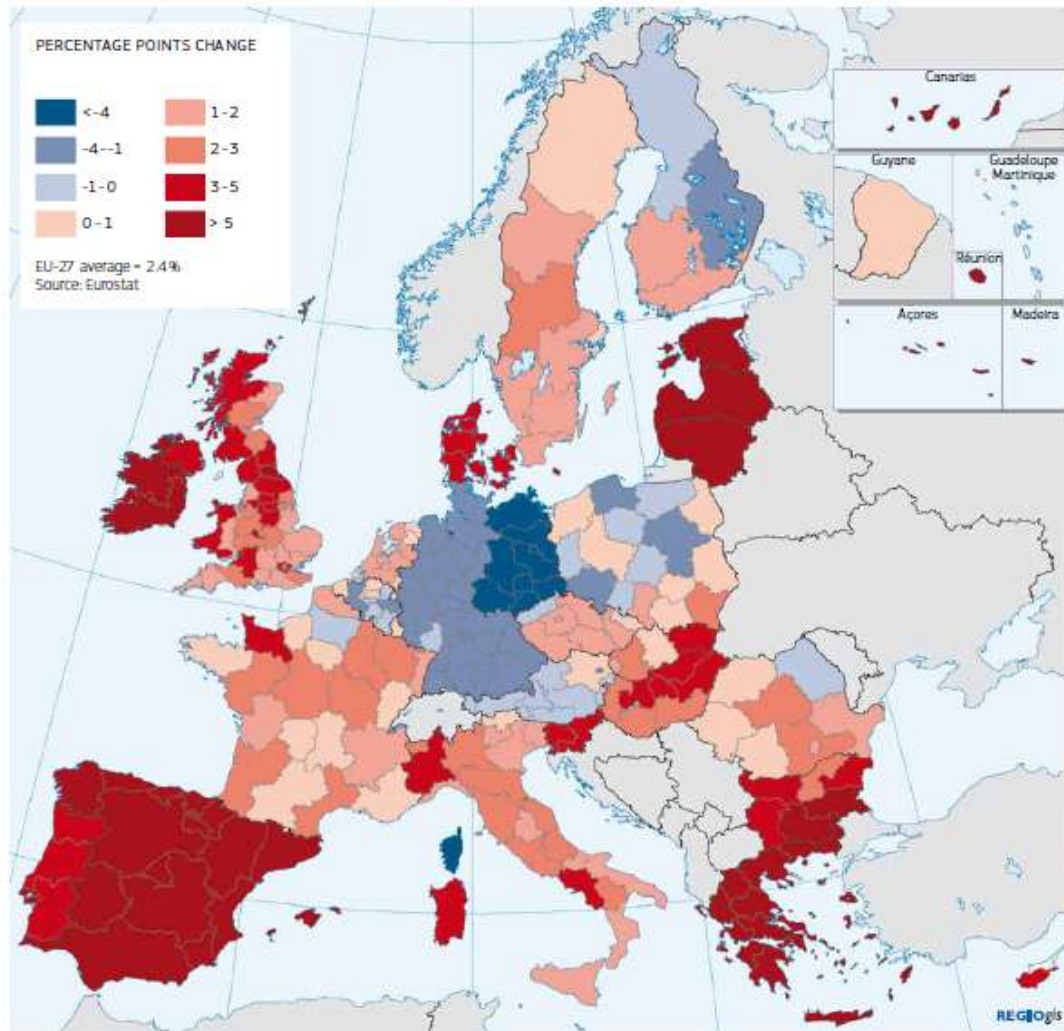
Tabela. PKB PPS *per capita* regionów NUTS 2 Europy Środkowo-Wschodniej, UE=100

Lp.	Region	2007	2008	2009	2009-2007
1.	Severozapaden (BG)	27	28	27	0
2.	Severen tsentralen (BG)	28	30	29	1
3.	Severoiztochen (BG)	34	38	36	2
4.	Yugoiztochen (BG)	33	36	36	3
5.	Yugozapaden (BG)	66	73	75	9
6.	Yuzhen tsentralen (BG)	29	30	31	2
7.	Praga (CZ)	171	175	175	4
8.	Strední Čechy (CZ)	74	75	74	0
9.	Jihozápad (CZ)	71	68	71	0
10.	Severozápad (CZ)	63	63	67	4
11.	Severovýchod (CZ)	66	65	67	1
12.	Jihovýchod (CZ)	71	73	75	4
13.	Strední Morava (CZ)	62	64	66	4
14.	Moravskoslezsko (CZ)	67	69	68	1
15.	Estonia (EE)	70	69	64	-6
16.	Łotwa (LV)	56	56	51	-5
17.	Litwa (LT)	59	61	55	-4
18.	Közép-Magyarország (HU)	102	105	109	7
19.	Közép-Dunántúl (HU)	57	58	54	-3
20.	Nyugat-Dunántúl (HU)	60	62	60	0
21.	Dél-Dunántúl (HU)	42	44	45	3
22.	Észak-Magyarország (HU)	39	40	40	1
23.	Észak-Alföld (HU)	39	40	42	3
24.	Dél-Alföld (HU)	41	43	43	2
25.	Łódzkie (PL)	50	52	55	5
26.	Mazowieckie (PL)	87	89	97	10
27.	Małopolskie (PL)	47	49	52	5
28.	Śląskie (PL)	58	61	65	7
29.	Lubelskie (PL)	37	39	41	4
30.	Podkarpackie (PL)	37	39	42	5
31.	Świętokrzyskie (PL)	42	45	47	5
32.	Podlaskie (PL)	40	41	45	5
33.	Wielkopolskie (PL)	57	59	65	8
34.	Zachodniopomorskie (PL)	49	51	53	4
35.	Lubuskie (PL)	48	48	52	4
36.	Dolnośląskie (PL)	59	61	66	7
37.	Opolskie (PL)	45	48	50	5
38.	Kujawsko-Pomorskie (PL)	47	49	51	4
39.	Warmińsko-Mazurskie (PL)	40	42	45	5
40.	Pomorskie (PL)	54	53	59	5
41.	Nord-Vest (RO)	40	42	43	3
42.	Centru (RO)	42	44	46	4
43.	Nord-Est (RO)	27	29	29	2
44.	Sud-Est (RO)	34	37	38	4
45.	Sud – Muntenia (RO)	34	39	40	6
46.	București – Ilfov (RO)	92	117	111	19
47.	Sud-Vest Oltenia (RO)	33	35	36	3
48.	Vest (RO)	48	51	52	4
49.	Vzhodna Slovenija (SI)	73	75	72	-1
50.	Zahodna Slovenija (SI)	107	109	105	-2
51.	Bratislavský kraj (SK)	160	168	178	18
52.	Západné Slovensko (SK)	66	70	68	2
53.	Stredné Slovensko (SK)	54	59	58	4
54.	Východné Slovensko (SK)	46	51	49	3

Źródło: opracowanie własne na pods.
danych Eurostatu.

- W okresie aktualnego kryzysu w EŚW wśród 54 regionów NUTS 2 - 6 uległo dywergencji, a 4 nie odnotowały żadnej zmiany.
- Występuje bardzo duże zróżnicowanie poziomu rozwoju. Stosunek PKB PPS *per capita* regionu najslabiej rozwiniętego Severozpaden (Bułgaria) do najwyższej rozwiniętego Bratislavsky kraj (Słowacja) wynosił **1 : 6,6**

Zmiany w stopie bezrobocia w regionach NUTS 2 w latach 2007-2011

Źródło: Eurostat, [<http://http://epp.eurostat.ec.europa.eu>].

Tabela. Stopa bezrobocia w regionach NUTS 2 Europy Środkowo-Wschodniej, %

Lp.	Region	2007	2008	2009	2010	2011
1.	Severozapaden (BG)	9	7,1	8	11	12,5
2.	Severen tsentralen (BG)	10,7	8,5	8,4	11,5	12,9
3.	Severoztochen (BG)	10,8	8,6	10,4	14,5	15,5
4.	Yugoiztochen (BG)	6,5	5,8	6,6	10,6	11,6
5.	Yugozapaden (BG)	3,9	2,9	4,1	6,8	7,3
6.	Yuzhen tsentralen (BG)	5,6	5,1	7,3	11,4	12,7
7.	Praga (CZ)	2,4	1,9	3,1	3,7	3,6
8.	Stredni Cechy (CZ)	3,4	2,6	4,4	5,2	5,1
9.	Jihozápad (CZ)	3,5	3,1	5,2	5,6	5,4
10.	Severozápad (CZ)	9,5	7,8	10,3	11,1	9,5
11.	Severovýchod (CZ)	4,8	4	7,3	7	6,6
12.	Jihovýchod (CZ)	5,2	4	6,5	7,5	7,2
13.	Stredni Morava (CZ)	5,9	4,9	7,5	8,8	7,6
14.	Moravskoslezsko (CZ)	8,5	7,4	9,7	10,2	9,3
15.	Estonia (EE)	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5
16.	Lotwa (LV)	6	7,5	17,1	18,7	15,4
17.	Litwa (LT)	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4
18.	Közép-Magyarország (HU)	4,7	4,6	6,6	8,9	8,8
19.	Közép-Dunántúl (HU)	5	5,8	9,3	10,3	9,3
20.	Nyugat-Dunántúl (HU)	5	4,9	8,6	9,2	7,4
21.	Dél-Dunántúl (HU)	10	10,3	11	12,1	12,7
22.	Észak-Magyarország (HU)	12,3	13,4	15,2	16	16,7
23.	Észak-Alföld (HU)	10,8	12	14,2	14,5	14,5
24.	Dél-Alföld (HU)	7,9	8,8	10,6	10,6	10,6
25.	Łódzkie (PL)	9,3	6,7	7,6	9,3	9,3
26.	Mazowieckie (PL)	9,1	6	6	7,4	7,9
27.	Małopolskie (PL)	8,5	6,2	7,9	9,1	9,4
28.	Śląskie (PL)	8,1	6,6	6,7	9,1	9,2
29.	Lubelskie (PL)	9,5	8,8	9,7	9,9	10,3
30.	Podkarpackie (PL)	9,6	8,2	10,1	11,7	12,6
31.	Świętokrzyskie (PL)	12,1	8,8	10,8	12	13
32.	Podlaskie (PL)	8,9	6,4	7,1	10,2	9,3
33.	Wielkopolskie (PL)	8,3	6,1	7,5	8,8	8,7
34.	Zachodniopomorskie (PL)	11,5	9,5	10,4	12,3	11,8
35.	Lubuskie (PL)	9,8	6,5	9,6	10,5	9,4
36.	Dolnośląskie (PL)	12,7	9,1	10,1	11,3	10,6
37.	Opolskie (PL)	9,4	6,5	9,9	9,6	9,4
38.	Kujawsko-Pomorskie (PL)	11,3	9,1	10,4	10,6	11,1
39.	Warmińsko-Mazurskie (PL)	10,5	7,4	8,5	9,6	9,6
40.	Pomorskie (PL)	9,5	5,5	6,4	9,3	8,5
41.	Nord-Vest (RO)	4,3	3,8	5,6	6,8	5,2
42.	Centru (RO)	8,5	8,5	10,7	10,5	11,1
43.	Nord-Est (RO)	5	4,5	6	5,8	4,8
44.	Sud-Est (RO)	8,5	7,2	7,5	8,8	10,1
45.	Sud – Muntenia (RO)	8,2	6,8	8	8,3	10,4
46.	Bucuresti – Ilfov (RO)	4,1	3,4	4	4,6	5,4
47.	Sud-Vest Oltenia (RO)	6,8	6,5	6,8	7,5	6,9
48.	Vest (RO)	5,6	5,7	6	6	5,7
49.	Vzhodna Slovenija (SI)	5,6	5,2	6,8	7,9	9,2
50.	Zahodna Slovenija (SI)	3,9	3,4	4,8	6,5	7
51.	Bratislavský kraj (SK)	4,3	3,4	4,6	6,2	5,8
52.	Západné Slovensko (SK)	7,8	6,4	9,9	12,7	10,7
53.	Stredné Slovensko (SK)	15,3	13,1	14,6	16,5	15,9
54.	Východné Slovensko (SK)	14,9	13,2	15,9	18,5	18,7

Źródło: opracowanie własne na pods. danych Eurostatu.

- W okresie kryzysu stopa bezrobocia wzrosła we wszystkich regionach EŚW z jednym wyjątkiem – województwa warmińsko-mazurskiego.
- W 2011 r. stopa bezrobocia wahała się od 3,6% w Pradze do 18,7% w Wychodné Slovensko.
- Regiony wielkomiejskie bardzo się wyróżniają niskim bezrobociem.

Rankingi województw wg PKB PPS *per capita* w latach 1995, 2007, 2009

L.p.	Województwo	UE 27 = 100			2009- 2007	2009- 1995	Polska = 100 2009
		1995	2007	2009			
1	Mazowieckie	55	87	97	10	42	160,1
2	Dolnośląskie	45	59	66	7	21	109,0
3	Śląskie	51	58	65	7	14	107,2
4	Wielkopolskie	42	57	65	8	23	106,3
5	Pomorskie	43	54	59	5	16	97,3
6	Łódzkie	39	50	55	5	16	91,3
7	Zachodniopomorskie	44	49	53	4	9	87,9
8	Małopolskie	37	47	52	5	15	85,8
9	Lubuskie	42	48	52	4	10	85,4
10	Kujawsko-Pomorskie	43	47	51	4	8	84,7
11	Opolskie	42	45	50	5	8	81,7
12	Świętokrzyskie	34	42	47	5	13	77,6
13	Warmińsko- Mazurskie	34	40	45	5	11	73,8
14	Podlaskie	33	40	45	5	12	73,7
15	Podkarpackie	33	37	42	5	9	68,5
16	Lubelskie	33	37	41	4	8	67,2

Źródło: [<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>]; Rocznik Statystyczny Województw 2011, Warszawa 2011, s. 91.

Proces konwergencji zachodził we wszystkich województwach, lecz z różną intensywnością. Globalny kryzys tego procesu nie zahamował, lecz nawet go nieco przyspieszył. Największe postępy odnosiły regiony wielkomiejskie (z wyjątkiem małopolskiego), a zwłaszcza województwo mazowieckie, naj słabsze – województwa „ściany wschodniej”.

Postęp woj. kujawsko-pomorskiego pod względem konwergencji jest stosunkowo słaby. Województwo to wraz z opolskim i lubelskim znalazło się w grupie 3 województw, które w okresie 1995-2009 najmniej zbliżyły się do średniej UE (tylko o 8 punktów proc.).

Kilka wniosków

- 1) Polityka spójności UE przynosi korzystne skutki dla państw i regionów EŚW, w których dzięki niej zachodzi proces konwergencji.
- 2) Tempo konwergencji jest bardzo zróżnicowane w poszczególnych państwach i regionach.
- 3) Globalny kryzys finansowy znacznie zmodyfikował proces konwergencji, w niektórych przypadkach bardzo pozytywnie, w innych – negatywnie, prowadząc nawet do dywergencji.
- 4) Regiony wielkomiejskie i metropolitalne zdecydowanie górują nad regionami pozbawionymi dużych miast, zarówno pod względem konwergencji, jak i sytuacji na rynku pracy.
- 5) W polityce rozwoju regionu należy szczególną uwagę zwrócić na przyspieszenie procesu metropolizacji, w tym zwłaszcza na rozwój aglomeracji miejskich.

Dziękujemy za uwagę

kosie@umk.pl

czupich@umk.pl